

камкордугу падышалык администрацияга жаккан эмес. Анткени ошол кезде мындай мектептерди салуу көбөйтүлүп, ар кайсы жактан билимдүү мугалимдер чакыртылып, Туркестанда панисламизмдин өсүшүн колдоого албагандыктан, анын саны бир кыйла азайып, айрым мечиттер болбогон шылтоолор менен жабылып, орус-тузем мектептеринин да саны азайтылган.

Кийинки жылдары Бишкек уездинин айрым болуштарында, Кочкордо Канат кандын медресеси салынып, алыстан келгендер жатакана менен камсыз болушуп, окутуу мугалимдер тарабынан жаңы метод боюнча жүргүзүлгөн. Курткадагы Калпа ажынын жаңы метод менен окуткан мектебинде 1914-жылы отузга жакын бала окуп, алардын арасында Абдылда Аралбаев, акын Абдыкалык Чоробаевдер да болгон.

Пржевальски уездинин Тоң болушундагы Туурасуу мектебинде Уфадагы Галия медресесин бүтүрүп келген Э. Арабаев окуучуларды билимине жараша класстарга бөлүштүрүп, жаңы метод менен окуткан. Анын кемчиликтери болгондугуна карабастан, эски метод менен окуткан мектептерге салыштырганда прогрессивдүү жактары көп болгон. Х.Сарсекеев экөө жазган “Алифба йаки төтө окуу” алиппеси да жаңы метод менен окуткан мектептерге арналып [6, 52-б.], 26-беттеги текстте алла, кудай, пайгамбар, Мухаммед, периште, акырет, кыямат жөнүндө түшүнүктөр берилген.

Жыйынтыктап айтканда, Совет бийлигине чейин Кыргызстанда элге билим берүүдө бир катар жылыштар болуп, окуу процессинде диндик сабактардан тышкары тарых, география, табият таануу, математика боюнча тиешелүү маалыматтар берилет. Алдыңкы орус педагогдорунун, Орто Азия жана Казакстандан чыккан агартуучулардын тажрыйбалары жайылтылып, окуучуларды кыска мөөнөттө сабаттуу кылуу менен анын жеңил жолуна түшкөн.

АДАБИЯТТАР:

1. Абдуллаев Ю. Обучение грамоте в старых узбекских школах (1865-1917): Автореф. дис.... канд. пед. наук. –Ташкент, 1961.
2. Абдуллаев Ю. Очерки по методике обучения грамоте в узбекской школе. –Ташкент: Учитель, 1966.
3. Айтмамбетов Д. Дореволюционные школы в Киргизии. –Фрунзе: Изд-во АН Кирг.ССР, 1961.
4. Айтмамбетов Д. Культура кыргызского народа во второй половине XIX и начале XX века. –Фрунзе: Илим, 1967.
5. Айтмамбетов Д. Школьное дело в Туркестане. –Фрунзе: Киргосиздат, 1963.
6. Арабаев Э., Сарсекеев Х. Алифба йаки төтө окуу. –Уфа: «Шарк» басмаканасы, 1911.
7. Бартольд В. История тюрко-монгольских народов. –Ташкент: Учпедгиз, 1928. –С.15
8. Измайлов А.Э. Просвещение в республиках Советского Востока. –М.: Педагогика, 1973.
9. Мугалим сани. Куран окууга үйрөтө турган алиппэ / Кыргызчалап иштеп чыккан Карасаев Х. –Чыккан жери, жылы белгисиз.
10. Педагогическая энциклопедия. –М.: Советская энциклопедия, 1964. –Т. 1.
11. Педагогическая энциклопедия. –М.: Советская энциклопедия, 1965. –Т. 2.
12. Сапаралиев Д. Шабдан баатыр. Эпоха и личность. Документы и материалы. –Бишкек: Шам, 1999.
13. Юнусалиев Б.М. Отражение диалектных особенностей в санатах Молдо Нияза // Тюркологические исследования. –Фрунзе: Киргосиздат, 1970.

УДК : 494. 341 (07)

А.Ш.Турдиева, Д.Н.Исмаилова

Иссыккульский институт кооперации им. акад. Алышбаева

КЫРГЫЗ ТИЛИН ӨЗГӨ ТИЛ КАТАРЫ ОКУТУУНУН АЙРЫМ МАСЕЛЕЛЕРИ

Макалада кыргыз тилин өзгө тил катары окутуунун айрым маселелери каралат. Анын ичинен сабак өтүү усулу тууралуу көбүрөөк сөз болуп, анын максаттары, жаңы материалдарды тандоо негиздери, уюштуруу өзгөчөлүктөрү камтылат.

Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик тили жөнүндөгү 1989-жылдын 23-

сентябрындагы Мыйзамынан кийин көз карандысыз мамлекетибиздин негизги тили өзүнүн өнүгүүсүнүн жаңы баскычына көтөрүлүп, аны колдонуш чөйрөсү кеңейип баратат. Ушуга ылайык окутуу орусча жүргүзүлгөн мектептер үчүн кыргыз тили боюнча атайын окуу китептерин, усулдук куралдарды түзүү, аларды бара-бара жакшыртуу алдыңкы планга коюлууда.

Практика көрсөткөндөй, окутууну пикир алышуунун тили катары уюштуруу, анын методикалык негизин өркүндөтүү, окуучулардын кызыгууларын жана талаптарын арттыруу зарылдыгы өзгөчө байкалууда. Ушул негизде бизге коюлган максат, окутуу ишинин биринчи күнүнөн баштап сабакты коммуникативдик багытта уюштуруунун жолдорун, оозеки кебин өнүктүрүүнүн ыңгайлуу усулдук ыкмаларын изилдөө, ошондой эле окутуунун мазмунун жаңылоого аракет жасоо.

XX кылымдын 60-жылдарына чейин өзгө тилди окутуу методикасында оозеки кеп окутуунун негизги каражаты катары каралып келген. Илимий айрым адабияттарда мындай тенденциянын түпкү теги сталиндик культка барып такалат деген ой айтылат. З.М.Цветкованын пикири боюнча ал мезгилде өзгө тилди окутуунун мектепте да, жогорку окуу жайларында да негизги милдети ошол тилде окуй билүүгө үйрөтүү болуп, адамдар ортосундагы пикирлешүү анчалык колдоого алынган эмес. Мындай пикирге толук кошулууга деле болбойт. Байкоого караганда XX кылымдын ортосунан баштап дүйнө өзгөрдү, дүйнө элдеринин жандуу байланышы кеңейди, натыйжада, өзгө тилди кесип кылып алган адистер гана эмес башка кесиптегилер да сүйлөй билүү муктаждыгына дуушар болушту. Ошондуктан оозеки кеп окутуунун каражаты катары гана эмес, өзгө тилди окутуунун негизги максатына айланды. Методика аралаш илим катары мугалимдерден билимдердин интеграциясын талап кылат. Анткени кепти өстүрүүнүн методикалык жагдайын бир жактуу жана тар түшүнүү мектеп практикасында жемишсиз экендиги далилденди. Көп жылдар бойу методикада окуучунун сүйлөө ишкердүүлүгүн кен деп түшүнүү, аны кепти өстүрүүнүн жеке объектиси катары кароо өкүм сүрүп, тил үйрөтүү процесси максатка ылайык ийгиликке жете алган жок. Чындыгында өзгө тилде кепти өстүрүү аны калыптандыруу өтө татаал, узакка созулган, мугалимден методикалык кылдаттыкты, көп жактуу билим жана билгичтикти талап кылган татаал процесс. Кепти өстүрүү кыйынчылыгы окутулуп жаткан тилдин окуучунун эне тили болбогодугу менен гана эмес, дегеле адамдын кеби өзү татаал кубулуш экендиги менен да шартталат. Окуучунун өзгө тилдеги кебин өнүктүрүү деген түшүнүк ал үйрөнүп жаткан экинчи тилде пикир алышуу мүмкүндүгүнө ээ болуу үчүн зарыл билимди өздөштүрүү, белгилүү кептик билгичтикке, көндүмгө үйрөнүү процесстерин ичине камтыйт.

Кыргыз тилин өзгө тил катары окутуу методикасында тилди окутуунун негизги үч максаты каралат. Алар Л.В.Щерба аныктагандай төмөнкүлөрдөн турат: 1) практикалык /баарынан мурда коммуникативдик/; 2) билим берүүчүлүк; 3) тарбиялык.

1. Окутуунун практикалык максаты кыргыз тили окуучулардын жашоосундагы түрдүү ишмердүүлүгү үчүн зарыл экендиги менен аныкталат. Мугалимдин башкы милдети-окуучуларда коммуникативдик-кептик билгичтиктерди (ага тиешелүү кептик көнүмүштөрүн) калыптандыруу. Ал үчүн окуучуларда коммуникативдик зарылчылык керек. Зарылчылык тигил же бул кептик кыймылдарды аткаруу муктаждыгы. Мисалы: мугалим менен кайсы бир темада баарлашуу, телеберүүлөрдөн кыргыз тилиндеги көрсөтүүлөрдү көрүү. Окутуунун жыйынтыгында окуучу белгилүү чекте кыргыз тилиндеги оозеки жана жазуу кебине түшүнүп, өз ойун кыргыз тилинде баяндай билүүсүнө жетишишибиз керек.

2. Окутуунун билим берүүчүлүк максаты. “Элдин тили-анын бардык руханий дүйнөсүнүн эч качан өчпөгөн, жанырып күйүп турган жарык нуру... Ошону менен катар ал элдик окутуучу, тарбиячы. Тил китеп, мектеп жок кездерде эле тарбиячы болгон жана элдин тарыхы түгөнгүчө боло бермекчи” [1]. Кайсы бир тилди үйрөнүү бул коомдук мамилелер чөйрөсүндө миңдеген жаңы түшүнүктөрдү ачуу менен барабар.

Кыргыз тилине үйрөтүүдө окуучулардын жалпы маданиятын жогорулатууга, кругозорун кеңейтүүгө, кыргыз маданияты, адабияты, тарыхы тууралуу билүүгө, кызыктырууга жетишүүгө болот. Окуу китептеринде бул максатка жетүү үчүн таанып билүүчүлүк мүнөздөгү анын ичнде мекен таануучулук мазмундагы тексттер камтылган.

3. Окутуунун тарбиялык максаты. Окутуу орусча жүргүзүлгөн башталгыч класстын окуучуларына кыргыз тилин өзгө тил катары окутуунун тарбиялык максаты ошол кыргыз тилин окутуу өзгөчөлүктөрү менен аныкталат. Биринчиден, алар кенже курактагы балдар. Демек, мугалим башка окуу предметтериндей эле, кыргыз тили сабагында окуучуларды социалдык активдүүлүккө, коомдук мотивге тарбиялоого милдеттүү. Экинчиден, алар Кыргыз мамлекетинин тургундары болгондуктан, кыргыз тилин мамлекеттик тил катары үйрөнүүлөрү керек. Мында, албетте, өз мекенинин атуулдары катары атуулдук ариетке тарбиялоо маселеси башкы орунга коюлат.

Ар бир сабакта аталган үч негизги максат өз ара бири-бири менен тыгыз байланышта каралууга тийиш. Практикада белгилүү болгондой коюлган максаттар канааттандырылганда гана сабак толук кандуу өтүлдү деп эсептелинет. Ошондой эле ар бир сабакта кеп ишмердүүлүгүнүн түрлөрүн комплекстүү түрдө кароо максатка ылайык. Баарлашууда кеп ишмердүүлүгүнүн түрлөрү (окуу, жазуу, угуу, сүйлөө) эч качан «таза» жалгыз түрдө кездешпейт. Мисалы кепке түшүнө албай туруп сүйлөөгө мүмкүн эмес. Угуп жатып адам жооп берет (сүйлөө) же жазып алат (жазуу). Окутуу процессинде бул байланыштарды, комбинацияларды бирдиктүү кароо көптөгөн кыйынчылыктарды алып келет. Мында белгилүү рамканын чегинде ар бир кеп ишмердүүлүгү боюнча өз-өзүнчө көнүмүш, билгичтиктерин калыптандырып, андан кийин аларды белгилүү тапшырмалардын негизинде «комбинациялоо» эффективдүү жол. Демек, кеп ишмердүүлүгүнүн түрлөрү-окутуунун мазмуну гана эмес, белгилүү мааниде анын каражаты.

Кыргыз тилин өзгө тил катары окутуунун ар бир сабагында фонетикалык, грамматикалык, лексикалык материалдар бирдиктүү берилет. Ал материалдарды тандоо иштери атайын иштелип чыккан окуу программасынын негизинде жүргүзүлөт. Бул тилдик материалдарды комплекстүү түрдө берүү үчүн типтүү коммуникативдик кырдаалдар менен иш алып баруу максатка ылайык. Андай кырдаалдарды тандоого окуучулардын коммуникативдик зарылчылыктары, баарлашуу чөйрөсү, окутуунун максаты эске алынат, жана анын тегерегинде тилдик материалдар топтоштурулуп берилет. Буга кандай түшүнсөк болот? Типтүү коммуникативдик кырдаалдын тегерегинде тилдик материалдардын топтоштурулуп берилиши - так ошол кырдаалда өздөштүрүлүүчү лексикалык бирдиктерди, грамматикалык конструкцияларды, айтылыш өзгөчөлүктөрдү табигый түрдө колдонуу мүмкүнчүлүгүнүн түзүлүшү.

М: Тимур – окуучу, менин апам мугалим, түрүндөгү конструкцияларды «Үй-бүлө», кыймыл этиштерди «Менин иш күнүм» аңгемесинде киргизүү ылайык.

Тилди өзгө тил катары окутууда жаңы сөздөр, грамматикалык формалар окуучуларга сүйлөм (синтаксистин бирдиги катары) же айтылыш (коммуникативдик бирдик катары) аркылуу түшүндүрүлөт. «Өзүнчө» турган «жеке» сөздөр, сөз формалары кептик баарлашууда натыйжасыз болот жана аларды «жеке» өздөштүрүү көптөгөн кыйынчылыктарды алып келет. Ошондуктан сөздөрдү, сөз формаларын контекстте, типтүү байланышта жана айкалышта берүү максатка ылайык. Мында окуучулар үчүн аларды коммуникацияда колдонуунун ыңгайлуу шарты түзүлөт.

«Тилди өзгө тил катары окутууда негизги материал болуп белгилүү жол менен тандап алынган лексикага негизделген типтүү сүйлөмдөр эсептелет» - Добаев К. белгилеп өткөндөй окутуунун негизги материалы болуп типтүү сүйлөмдөр каралат [2]. Окуучуларга жаңы сөздөрдү, грамматикалык конструкцияларды үйрөтүү, аларды текшерүү, кайталоо өңдүү жумуштар сүйлөм түздүрүү, сүйлөмдө колдонулуш ордун аныктоо аркылуу жүзөгө ашырылууга тийиш.

Мындай жумуштар, албетте, эне тилин четко алуу менен жүргүзүлөт. Айрым методисттер аны эне тилине таянуу деп атап жүрүшөт. “Бирок, - дейт А.А.Леонтьев, – тилди өзгө тил катары окутууда эне тилге таянууга эмес, андан баштоого (түртүлүүгө), кээде жөн гана эки тилди салыштырууга туура келет” [3]. Эне тилин четко алуу үч түрдүү жол менен ишке ашат:

1. Кыргыз тилин өзгө тил катары окутуунун өзгөчө башталгыч этабында окуучулар

орус тилинин кептик көнүмүштөрүн аң сезимсиз түрдө кыргыз кебинде колдонуп алат.

- Эгер бул фонетикага тиешелүү болсо, окуучунун кебинде акцент пайда болот;
- Эгер лексикага тиешелүү болсо, кыргыз сөздөрү туура эмес тандалып калат же айтылышта башка сөздөр менен туура эмес айкалышып калат;
- Грамматикага тиешелүү болсо, кыргыз тилине туура келбеген конструкциялар түзүлөт;

Натыйжада окуучунун кебинде орус тилинин кептик көнүмүштөрүнүн таасирин чагылдырган типтүү жана туруктуу каталар келип чыгат. Мугалимдин милдети окуучунун кебиндеги ал каталарды жөндөө жана жойуу болуп эсептелет. Ал үчүн мугалим кайда жана кайсы каталар көп кездешерин билүүсү абзел.

Окуучуларга кыргыз тилин өзгө тил катары үйрөтүүдө орус тили тоскоолдук гана көрсөтпөй, жардам да берет. Атап айтсак, орус тилинин кебине мүнөздүү болгон кээ бир көнүмүштөр түрдүү деңгээлде кыргыз тилинин кебине да тиешелүү болушу мүмкүн:

а) Эне тилине мүнөздүү болгон кептик көнүмүштөрдү минималдуу коррекциялоо жумуштарын жүргүзүү менен жаңы тилдик материалга өткөрүп койуу жетиштүү. Мисалы: Орус тилинде жөндөмө системасы, ээрчишүү системасы (ээ, баяндооч) кыргыз тилине окшош.

б) Кептик көнүмүштөр орчундуу коррекциялоо иштерин жүргүзүү менен өткөрүлөт. Мисалы: Басым түшүнүгү эки тилде тең бар. Бирок сөздөрдөгү, сүйлөмдөгү орду боюнча айырмаланышат (орус тилинде эркин басым, кыргыз тилинде туруктуу басым).

в) Керектүү кептик көнүмүштөрдү жаңыдан калыптандыруу керек. Мисалы: сингормонизм мыйзамына баш ийүүчү кыргыз сөздөрү.

2. Эне тилин учетко алуу орус тилинин тилдик системасы менен кыргыз тилинин тилдик системасын ачык салыштырууда даана байкалат: “Эки тилдеги окшоштуктарды мисалдар аркылуу салыштырып көрсөтүү кыргыз тилин тезирээк жана түшүнүп өздөштүрүүгө ыңгайлуу шарт түзөт. Демек, орус тилинин грамматикалык категорияларын окутуу кыргыз тилинин грамматикалык категорияларын окутуудан озуп жүргүзүлүшү керек. Окшошпогон грамматикалык категорияларды окутканда мугалим эне тилинде андай категориялардын жоктугуна көңүлүн буруп, алар окууда жана жазууда ката жибербөөлөрүнө жетишүү зарыл” [2].

3. Орус тили кыргыз тилине үйрөтүүдө жардамчы каражат катары колдонулат. Мисалы, грамматикалык материалды түшүндүрүү, көнүгүүлөрдүн жана тапшырмалардын шарты менен тааныштыруу, кыргыз тилин семантизациялоо жумуштары орус тилинде жүргүзүлөт.

Кыргыз тилин өзгө тил катары окутуу жогорку деңгээлде уюшкандыкта жүргүзүлүүсү үчүн окуучунун активдүүлүгүн көтөрүү зарыл. Ал үчүн окуучунун алдына уламдан татаалданып отурган проблемаларды койуп, аны чечүү зарылчылыгын, кызыкчылыгын туудуруу керек.

Ал эми окуучунун алдына коюлган проблемалар ар дайым эле аны чечүү зарылчылыгын (мотивди) пайда кыла алабы? Албетте, жок. Эгер тапшырма (проблема) окуучунун күчүнө салыштырмалуу жеңил болсо, анда эч кандай мотив пайда болбойт. Ошондой эле эгер тапшырма өтө оор болсо, окуучу аны аткара албасына көзү жетип эч кандай аракет жасабай койот. Ошондуктан, “Окутуунун башкы милдети болуп баланын ички күчтөрүн жана окуу мүмкүнчүлүктөрүн өнүктүрүү үчүн шарттарды камсыз кылуу эсептелинет. Мындай шартты түзүү негизи окуу материалына көз каранды. Баарынан мурда окуу материалы бир жагынан өнүгүүнүн актуалдуу деңгээлине туура келип, экинчи жагынан андан алда канча ашып түшүүсү тийиш” [4]. Кыргыз тилин үйрөтүүдө ар бир тапшырма же проблема окуучуну алдыга түрткөндөй, аны өнүктүрүүгө мажбурлагандай тандалуусу зарыл. Ал үчүн коммуникативдик, таанып билиүүчүлүк мүнөздөгү тапшырмалар окуучунун күчүнөн алда канча жогору, башкача айтканда, окуучу аткара алган проблемага караганда татаалыраак, ошол эле учурда анын күчүнө салыштырмалуу өтө оор эмес жеңилерээк мүнөздө болуусу талапка ылайык. Жыйынтыгында тапшырмалар жеңилден оорго карай белгилүү ырааттуулукта өнүгүп отурат. Мындай шартта окуучуда ал проблеманы чечүүгө карай кызыкчылык туулат жана аларга жооп берүү менен окуучу кыргыз тилин өздөштүрүүнүн улам жогорку баскычына кадам шилтеп, өнүгүү жолунда болот.

АДАБИЯТТАР:

1. Ушинский К.Д. Собрание сочинений. - В 2-х Т. - М., 1963.
2. Окутуу орусча жүргүзүлгөн башталгыч мектептер үчүн кыргыз тилинин программасы /Долбоор/ Түзгөндөр: Добаев К.Д., Молдоев А.М., 1989.
3. Леонтьев А.А. Методика преподавания русского языка. - М., 1988.
4. Шаталов В.Ф. Бардыгын окутуу, ар бирөөн окутуу. Педагогикалык изденүү, китепте. - Фрунзе, 1989.
5. Общая методика обучения иностранным языкам в средней школе /Под ред. Миролюбова А.А., Рахманова И.В., Цетлин В.С. - М., 1967.

УДК 372.70

Б.Т. Тултуков, А. Ш. Турдиева

Иссыккульский институт кооперации им. акад. Альшбаева

**БАШТАЛГЫЧ КЛАССТАРДЫН ОКУЧУЛАРЫНЫН БИЛИМ ДЕНГЭЭЛДЕРИН
ТЕКШЕРҮҮНҮН СТАНДАРТТЫК ЭМЕС ЖОЛУ**

Окуучулардын математика боюнча алган билимдерин текшерүүнүн стандарттык эмес жолу тууралуу сөз болот. Стандарттык эмес ыкмасы катары математикалык аңгеме каралды жана аны өздөштүрүүнүн усулу сунушталды.

Математика байыркы илим экендиги баарыбызга белгилүү. Ал быйыркы эле илим болуп кала беребестен, кандай коомдо жашабайлы Адам баласы муктаж болгон зарылчылыктардын негизинде жаңы түшүнүктөр пайда болуп, алар өнүгүп-өсүп отууларын турмуш далилдөөдө, башкача айтканда математика – бул турмуштун чындыгын чагылдырган илим. Илим түрдүү деңгээлде өздөштүрүлөт, бул тууралуу орус элинин жазуучусу А. И. Герцен мындай деген: «Татаал илим болбойт. Кабыл алууга татаал болгон түшүнүксүз баяндоолор гана болот. Илимдин түшүнүктүү болуусу үчүн аны жөнөкөй., кадыресе тил менен сүйлөтүү – педагогиканын негизги маселеси болушу керек» [1].

Тиешелүү илимдин тигил же бул бөлүгүн ачуу үчүн адам адегенде ошол багыттагы билимге ээ болушу керек. Ал эми билим башаты - башталгыч класс. Демек, башталгыч класстан баштап эле тиешелүү материал боюнча билим берилип, ал билимди келечекте пайдалана билүү максатын ишке ашыруу зарыл.

Бүгүнкү күндөгү белгилүү новатор мугалим Ш.Амонашвилинин математика сабагын өтүү методунун бир бөлүгү жогоруда айтылган А.И.Герцендин сөзүн толук аныктап берет. Ш.Амонашвили мектеп босогосун жаңы гана аттаган алты жашар окуучуларга доскада жазылып коюлган жогорку математиканын формулаларын, алардын далилдөөлөрүн көрсөтөт да: «Биз ушуну окуйбуз», - дейт. Жаңы гана тамга тааный баштаган окуучуларда ал формулалар таптакыр түшүнүксүз болот да, алар тандана карашат. Бир нече суроо жооптордон кийин Ш.Амонашвили бул жазуулар бир кезде окуучуларга кеңири түшүнүктүү болуп каларын, татаал эч нерсе жоктугун, ошол татаал бул көрүнгөн нерселерди толук өздөштүрүүгө мүмкүн экендигин айтып, ал үчүн бүгүнкү күндөн жакшы окуш керектигин түшүндүрөт [2].

Демек «татаал илим болбойт». Аны жөнөкөйлөтүп көрсөтүү педагогдордун милдети. Ал материалды изденүүчүлүк менен балдарга үйрөтө билүү, аң сезиминде калыптандыруу зарыл. Өз билимине ишине алган гана окуучу татаал илим жоктугуна ишенет.

Ал эми балдардын билимин калыптандыруу педагогика илиминде каралып келет. Максат билимдерди үстөкө-босток бере бериш эмес, анын мурункусун текшерип, бышыктап кийинкисине өтүү. Өзгөчө математика сабагында окуучулардын билимдерин текшерүү эч үзгүлтүксүз жүргүзүлүүсү талап кылынат.

Окуучулардын билимдерин, билгичтиктерин жана көнүмүштөрүн текшерүү жана баалоо окуу процессинин ажыратылгыс бөлүгү болуп саналат. Текшерүү билимге,